

• • **Արարայեան Արդ. Անդրիանեցի** • —

Ոսկանի այս աշակերտին որ իբրև օգնական և սրբագրող՝ գործակցած էր Դլիճենց Աւետիսին: Երբ այս վերջինը մեկնեցաւ Սանդերտամեն դէպ ի ծննդավայր, ինք մինակը կանգուն պանեց տպարանը, ձեռնարկելով **Չայնագրեայ Ծարականի** մը տպագրութեան, որուն խազերը նախապէս պատրաստել տուա ինչ որ մինչեւ այն ատեն ո՛չ մէկ Հայ փորձած էր որ և է տեղ: — Բիչ մը վերջը սխտի տեսներք քէ այդ Ծարականը Ոսկանի օրով աւարտեցաւ:

• • **Քրեւանեցի Սևկան Արդարայեան Ալիճենց** • —

Կոր կարողիկոս՝ գործին գասձ յաշողութենէն խանդավառ՝ մասնաւոր ուշադրութեան աւարկայ կը դարձունէ յմտողերտամ բացուած տպարանը, մասնաւոր որ Էջմիածնագատական հիմնարկութիւն մըն ալ էր ան: Ուստի կ'որոշէ գործին նուիրուիլ փափաքող կարո՞ղ մէկու մը յանձնել զայն: Իր միարանութենէն Ոսկան վարդապետը կար — օժտուած ձեռներեց ոգիով մը — որ խիստ կը նետաքրքրուէր արդէն տպագր. գործերով: 1662 ին Ոսկան կ'ուղարկուի Եւրոպա: — Երևանեցի կը կոչուէր: Հայրը՝ Թորոս, մայրը՝ Գոնարագիգ, դեռ երիտասարդ, Շան Արբասի Երևանէն դէպ ի Սպանան վարած գաղթականներուն մէջն էին. նոն կ'ամուսնանան և 1614 Յունկարին կ'ունենան մանչ զաւակ մը՝ Ոսկան որ իը նիս. կրթութիւնը կ'ստանայ տեղացի տերտերի մը մօտ: Ծնողքը բաւական կը սեպէ անոր սորվածը. սակայն ինք միշտ աւելին սորվելու բաղձացող՝ ի նեճուկս անոնց կամքին՝ կը մտնէ Ջուղայի Ամենափրկիչ դպրեվանքն ուր կ'ուսանի ինչ որ Սիւնեաց դպրոցը կարող էր ջամբել իր սաներուն: Մովսէս կարողիկոսի յանձնարարութեամբ երբ Խաչատուր Կեսարացի Լեւնաստան կ'ուղևորի, հայրապետն ալ նոյն ժամանակ իը կատարած ճամբորդութեան պահուն՝ Ոսկանը Սպանանէն առնելով իրեն հետ Էջմիածին կը տանի: Խաչատուրի՝ Սիմոնի նետ Եւրոպայէն վերադարձնէ վերջ, երկուքին մէկ կ'սկսին դասեր առնել՝ մեծ ջարջարանքներով զիտուրին սորված Մեղիքիտեղեկ վարդապետէն: Այդ դասերուն մասնակից կ'ըլլայ նաեւ Ոսկան: Երբ Խաչատուր միտանալով վաճառայր կ'ընտրուի Ն. Ջուղայի վանքին, Սիմոն և Ոսկան կ'ընկերանան իրեն: Փոխապես կարողիկոսի օրով Ոսկան կրկին կը կանչուի Էջմիածին ուր կը գտնէ Նախիջևանի կարողիկ դպրոցին համար Եւրոպայէն ուղարկուած սովմինիկեան կրօնաւոր մը (Պոպես Պրոմայի), որմէ կ'սկսի մեծ եռանդով յատիներէն սորվիլ և ապա բարգմանութիւններ ընել աշճատուած հայերէնով մը, ինչպէս էին արդէն ուրիշներու նմանօրինակ հաչացումները: — 1662 ին Ոսկան երբ ճամբայ ելաւ դէպ ի Եւրոպա, միտքին մեջ ունէր կարգ մը զիրքեր հրատարակելու գաղափարը. փափաքներուն է՛ն խոշորն էր Աժ.աշունչ տպագրել. ուստի Իտալիա կ'երթայ գործաւորներ գտնելու: Լիվօռնոյէ անցած ատեն՝ կը հանդիպի իր եղբոր Աւետիսի որ — ինչպէս գիտենք — հայրենիք կը վերադառնար: Այնտեղ դիմում կ'ընէ հայ վաճառականներու որ ձեռնառու գտնուին իրեն՝ զիրքերո՞ւ զիրքին նապաստակ հրատարակութեանը համար: Ապարդին խնդրանքներէ վերջ, կ'անցնի Հռոմ. նոն ալ երբ կ'իմանան քէ Ոսկան կ'աշխատի յանուն Ս. Էջմիածնի, ձեռնպահ կը մնան: Կրկին կը դիմէ Լիվօռնօ և առ նեղու կ'աշողի համոզել 3 Ջուղայեցիներ (Ստեփաննոս Խաննեց, Թռ.էշենց Թեոդորոս և Աւագեան Պետրոս) որոնք յանձն կ'առնեն աշակցիլ իրեն և շահը բոլորլ Էջմիածնի, Երուսաղէմի և Ս. Սարգսի վանքերուն: Ստացած այս խոստումներէն երջանիկ, Դլիճենց կը մեկնի Ամողերտամ՝ նոր կորովով մը վարելու համար իր մտատիպարը եղող տպագրական գործը: Ամենէն առաջ լոյս կ'ընծայէ **Այլքրեանաւան** մը (1666) և կ'ամբողջացունէ Անդրիանեցիին սկսած **Չայնագրեայ Ծարականը**. յետոյ կ'սկսի **Աժ.առուեցի** հրատարակութեան: Չափազանց կ'աշխատի, ոչ միայն իբրև սրբագրիչ, ալ և իբր խմբագրող. կը բաղձատէ զայն Լատիներէնի հետ (*). կը կազմէ յատուկ անուանց ցանկ մը, քանի մը կտոր բարգմանութիւններ ալ կը դնէ Ս. Հերոնիմոսէն: Տպագրութիւնը վայելու է, մաքուր, պատկերագարդ, անսխալ: Ա. անգամ էր որ Հայ մը այս տեսակ գեղեցիկ և ընդարձակ գործ մը Մամուլին կը յանձնէր՝ անօրինակ գրկումներու և աշխատութեանց յանձնառու

(*) Այս առիթ յառաջ բերեմք «Ազգապատմութիւն սա տղերք. օճ'ընդունիմք քէ մեղադրանքի կէս մըն է Աժ.առուեցի նախնեաց բարգմանութիւնն այլայլելու եւ աղաւաղելու ձեռնարկած ըլլալը, բայց աւելի գործին քան քէ գործողին մասին է մեր գաստատանքը: Ռոպինեւի բարեմիս եղած է Ոսկանի նպատակը, հայերէն Աժ.առուեցի քեր կարծելով. քանի որ Ս. Գրքը ուսումը Հայերու անձնօք էր, Եւրոպայի մէջ ալ մտակուած չէր, եւ Ոսկան կ'ընար իբր սիպար ենթադրել Լատին աշխարհի մէջ գործածական ընգաղիքը: